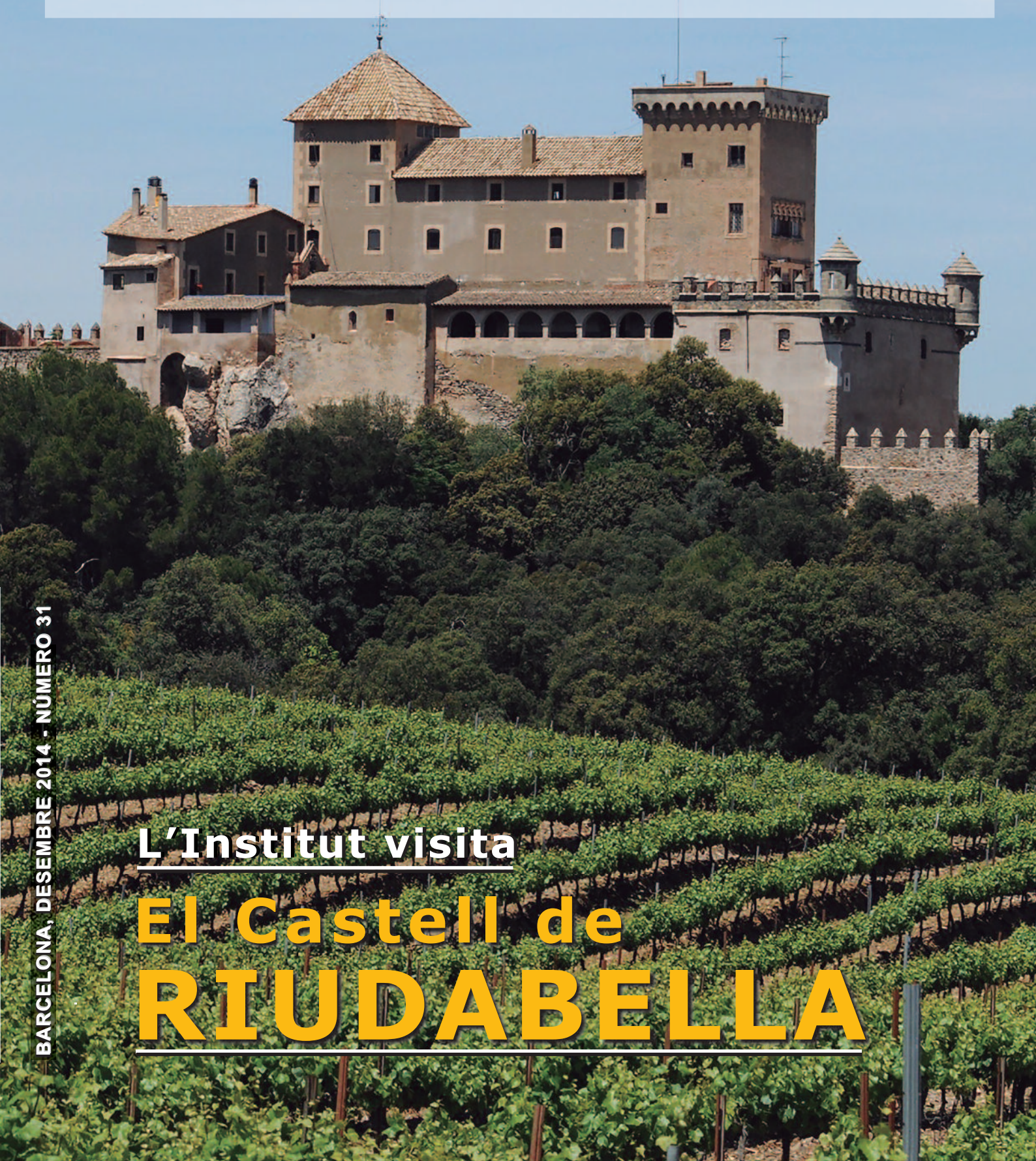

CARTULARI de la Catalunya Comtal

PORTAVEU DE L'INSTITUT D'ESTUDIS
HISTÒRICS MEDIEVALS DE CATALUNYA

BARCELONA, DESEMBRE 2014 - NÚMERO 31

L'Institut visita

**El Castell de
RIUDABELLA**

AQUESTA PUBLICACIÓ ES DISTRIBUEIX ALS CENTRES OFICIALS I CULTURALS DEL NOSTRE PAÍS I A L'ESTRANGER

RELACIÓ DELS CASALS CATALANS QUE REBEN EL CARTULARI DE L'INSTITUT

DINS L'ESTAT ESPANYOL:

Associació Espai Catalunya Topalekua - Sant Sebastià-Donostia. --- Cercle Català d'Araba. - Gazteiz-Vitoria--
- Cercle Català de Madrid - Madrid. --- Casa Catalana de Saragossa - Saragossa --- Casa de Catalunya de Sevilla - Sevilla --- Casal Català de Tenerife - Torviscas-ADEJE.

A L'ESTRANGER:

ALEMANYA: Associació Catalana d'Essen Essen - Borbeck. --- Associació Catalana d'Amburg "El Punt Blau".

ANDORRA: Centre de la Cultura Catalana del Principat d'Andorra - Andorra la Vella.

ARGENTINA: Associació Catalana de Socors Mutus "Montepio de Montserrat" - Buenos Aires --- Casal Català de Bahía Blanca - Bahía Blanca. --- Casal de Catalunya de Buenos Aires - Buenos Aires. --- Les Quatre Barres - Buenos Aires. --- Centre Català de Mendoza - Mendoza. --- Agrupació Catalana de Pergamino - Pergamino. --- Centre Català de Rosario - Rosario. --- Centre Català de Venado Tuerto - Venado Tuerto, Santa Fe. --- Casal Català de Mar del Plata. --- Casal de Catalunya de Santa Fe --- Casal Català de Córdoba - Córdoba --- Casal dels Països Catalans de la Plata - La Plata --- Casal de Catalunya de Paraná - Paraná , Entre Ríos --- Centre Català de Capitán Sarmiento - Capitán Sarmiento.

AUSTRÀLIA: --- Casal Català de Victòria / Catalan Club Victòria.

AUSTRIA: Casal Català de Viena - Viena.

BOGOTÀ: Comunitat Catalana de Colòmbia - Santa Fe de Bogotà, DC.

BRASIL: Associação Cultural Catalonia - São Paulo-SP --- Instituto Brasileiro de Filosofia e Ciência Raimundo Lúlio (Ramon Llull) São Paulo - SP.

CANADÀ: Casal Català de Vancouver - Vancouver

COSTA RICA: Casal Català de Costa Rica - San José.

CUBA: Societat de Beneficència de Naturals de Catalunya - La Habana.

DINAMARCA: Casal Català de Copenhaguen - Copenhaguen.

EQUADOR: Casal Català de Quito - Quito --- Casal Català de Guayaquil --- Casal Català "Jorge Butinà" - Cuenca.

ESTATS UNITS: Fundació Paulí Bellet - Kensington - MD.

FRANÇA: Cercle Català de Marsella - Marseille. --- Casal Català de Tolosa de Llenguadoc - Toulouse.

JAPO: Centre Català de Kansai - Osaka.

LUXEMBURG: Centre Català de Luxemburg - Luxemburg.

MÈXIC: Orfeó Català de Mèxic, A.C. México D.F. --- Casal Català de la Península del Yucatán - Mèrida, YU --- Club d'Empresaris Catalans a Mèxic (CEC) - México D.F.

PARAGUAI: Centre Català d'Asunción - Asunción.

SUÏSSA: Centre Català de Lausane - Lausanne. --- Casa Nostra de Zürich, Zürich --- Casa Nostra de Basilea - Birsfelden.

URUGUAI: Casal Català de Montevideo - Montevideo.

VENEÇUELA: Centre Català de Caracas - Caracas.

XILE: Centre Català de Santiago de Xile - Santiago de Xile.

l'equip del Cartulari
us desitgem

BONES FESTES!
i un millor 2015

Jaume Bertomeu
Editor

Lluïsa Goberna
Directora

Lluís Goberna
Cap de Redacció

Aquest CARTULARI és el portaveu de l'Institut, de publicació semestral. És una entitat convenientment legalitzada i domiciliada al Cap i Casal de Catalunya, i que té per finalitat aplegar als afeccionats a la història medieval de Catalunya i altres activitats del nostre País.

E d i t o r i a l

No podem començar aquest editorial sense fer-nos ressò de dos fets que ja són història: l'un, l'11 de setembre, amb la multitudinària manifestació reivindicativa, cívica i festiva de la V, amb la participació de prop de dos milions de persones; l'altre, el passat 9 de novembre quan més de dos milions tres-centes mil persones, en un acte totalment democràtic, van dipositar el seu vot a les urnes, encara que només tingués un valor simbòlic, això sí, altament simbòlic...

Aquest procés de participació va ser una fita important en què una gran part dels catalans van apostar per la seva cultura, la seva llengua, la seva història i sobretot pel seu futur.

Aquests esdeveniments que s'estan vivint a Catalunya van més enllà de la política; és ni més ni menys la voluntat d'un poble que lluita pacíficament pels seus drets, i això és història. La història dels pobles, a través dels temps, sempre ha estat la de poder expressar-se lliurement. Una societat es considera avançada quan els ciutadans poden expressar la seva opinió sigui la que sigui, però sempre des del respecte i consideració per les idees i les opinions dels que no pensen igual.

No volem avançar esdeveniments. D'aquí a pocs mesos veurem com es va desenvolupant aquest procés en què Catalunya vol fer sentir la seva veu i ben alta i que com qualsevol poble mereix ser escoltada. D'això se'n diu democràcia.

En aquest Cartulari número 31, trobareu uns articles sobre els fets del setge de 1714, que commemora la commemoració dels 300 anys que s'han celebrat aquest 2014, amb diferents actes arreu de Catalunya.

Cal ressaltar els articles d'Heràldica i Genealogia de cada semestre, que ajuden a introduir-nos en el seu llenguatge.

També hi podeu llegir un article sobre Bella d'Amichi, mare de l'almirall Roger de Llúria, que va tenir una vida molt interessant, encara que no tan coneguda com la del seu fill, personatge clau de la nostra història.

La visita cultural que va fer l'Institut el passat octubre al Castell de Riudabella, (Conca de Barberà) la podeu veure reflectida en un interessant article que ens parlà de la seva història.

Així mateix hi trobareu l'article Comunitat Monacal, a la Catalunya de fa mil anys, que pel seu interès hem reproduït del Cartulari número 2, de la primera època.

I per últim un reportatge de la Primera Guerra Mundial, que ens fa trepitjar els llocs on van succeir els combats més importants, en commemoració dels 100 anys d'aquests fets, on també molts catalans van lluitar i donar la seva vida.

Com veieu, els temes són diversos i esperem que us resultin interessants de llegir.

Només ens queda desitjar-vos unes **BONES FESTES NADALENQUES!**

Lluïsa Goberna

Consell de Redacció Col·laboradors:

Bartomeu Bioque
Josep Brunet
Toni Font
Maribel Gallèn
Àngel Gordon
Francesc Panyella
Rafael Portell
Mª Lluïsa Pujol
Eva Sans
Jordi Sotorra
Joana Tarín

Maquetació i Disseny Lluïsa Goberna

Corrector: Joan Anton Font

Webmasters: Lluís Teruel David Ballesteros

Redacció i Administració: Casanova, 43, Esc. Dret. Entl. 3r. 08011 BARCELONA

Tel. 93 325 77 91

E-mail: institut@cartulari.cat estament@cartulari.cat www.cartulari.cat

Capçalera: Copy-Art-Institut.

Impressió: Copluz Dipòsit Legal: B-51863-01

Els articles signats són de la sola responsabilitat de l'autor i l'equip del Cartulari no necessàriament ha d'estar d'acord amb el contingut dels mateixos.

CARTULARI

DE LA CATALUNYA COMTAL

PORTAVEU DE L'INSTITUT D'ESTUDIS
HISTÒRICS MEDIEVALS DE CATALUNYA

ANY XXVII - SEMESTRAL
NÚMERO 31

Portada.....1

El Castell de Riudabella.

Casals Catalans 2

Relació dels Casals d'arreu del món.

Editorial 3

Redacció i administració.

Informa 5

Les nostres activitats.

Sopar d'Estiu.....6

Presentació CARTULARI 30.

Notícies.....38

Presentació del llibre *Del Cara al Sol a la Llibertat*

Foto portada: Castell de Riudabella (cedida per la propietat del castell)

Heràldica.....9

PARTS DESIGUALS

Són aquelles que divideixen l'escut en particions que no tenen igualtat recíproca en ell, ni amb les altres divisions regulars.

Comunitat Monacal.....12

Ramon d'Abadal ens defineix molt bé en el seu llibre *"Dels visigots als catalans"* (1969) el renaixement de la vida monàstica a la Catalunya Vella...

El Penó de Santa Eulalia.....16

L'any en què celebrem el 300 aniversari de la Guerra de Successió de 1714 voldria fer un petit esment històric d'aquells fets. Les dades aquí esmentades han estat extretes del manuscrit N° 421 de...

Batalla de Talamanca.....22

El passat 13 d'agost de 2014 la població de Talamanca va commemorar el Tricentenari de la batalla que va tenir lloc en aquestes contrades.

Castell de Riudabella.....24

El dissabte 25 d'octubre ens vam reunir per visitar el Castell de Riudabella un grup d'amics de l'Institut d'Estudis Històrics Medievals de Catalunya.

Bella d'Amichi.....30

Isabella d'Amichi, coneguda com Bella d'Amichi, procedent d'una família de la petita noblesa de Calàbria, fou la dona de Constança de Sicília...

Ruta de la Primera Guerra Mundial.....46

L'any 2014 hem optat per fer un viatge en cotxe a França fins a les poblacions de la zona nord-est on van tenir lloc les principals batalles de la primera Guerra Mundial...

27 de juny de 2014

Es va celebrar el **Sopar d'Estiu** i presentació del **CARTULARI**, número 30 i commemoració dels **15 anys** d'edició del **CARTULARI** de la segona època. L'acte va tenir lloc a l'Hotel **GRANADOS 83**, de Barcelona.

14 d'octubre de 2014

Presentació del llibre "**DEL CARA AL SOL A LA LLIBERTAT**", de **Lluís Goberna**, cap de redacció del **CARTULARI**, a la **Biblioteca la Sagrera - Marina Clotet**. La presentació va anar a càrrec de **Bartomeu Bioque**, escriptor i investigador.

25 d'octubre de 2014

Visita cultural guiada al **Castell medieval de Riudabella**, Vimbodí (Conca de Barberà). Dinar al saló noble del Castell.

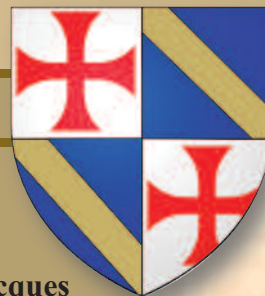
EFEMÈRIDES

Aquest 2014 s'han complert els 700 anys de la mort de Jacques de Molay, l'últim Gran Mestre de l'Orde del Temple.

El 1265, a la ciutat de Beaune, es va unir a l'Orde dels Pobres Cavallers de Crist del Temple de Salomó, coneguts comunament com a Cavallers Templers, i es va convertir d'aquesta manera en el vint-i-tresè i darrer Gran Mestre.

El 18 de març de 1314 va ser cremat a la foguera, a París, davant de la catedral de Notre Dame.

Durant aquest any s'han celebrat diverses exposicions i s'han editat llibres per tal de commemorar el setè centenari de la seva mort.

JACQUES DE MOLAY, chef des Templiers
[XIIIe SIÈCLE]

SOPAR D'ESTIU

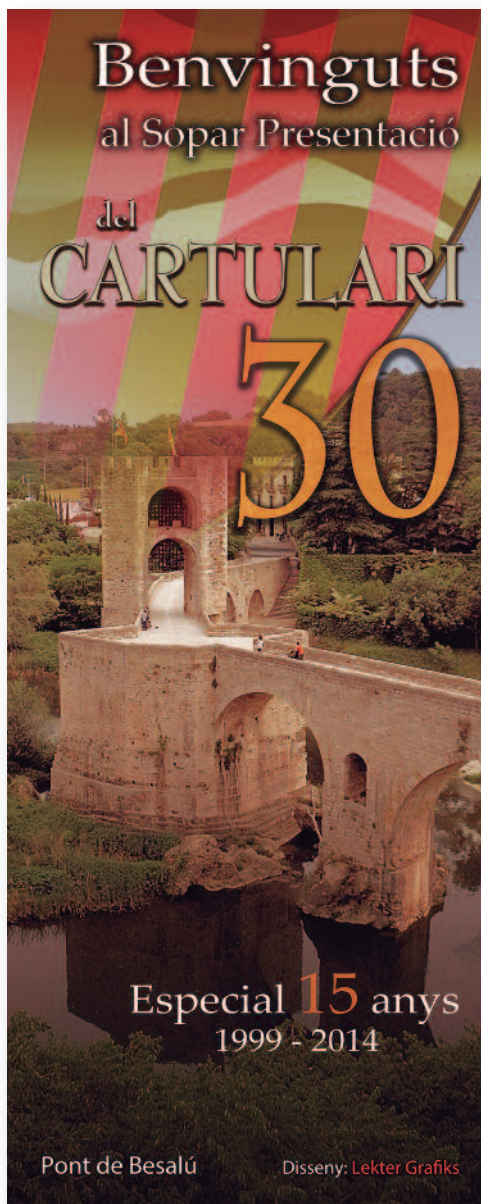
Per Lluís Goberna

EN AQUEST SOPAR DEL PASSAT 27 DE JUNY, ES VAN CELEBRAR ELS 15 ANYS D'EDICIÓ DEL CARTULARI, DE LA SEGONA ÈPOCA.

Va tenir lloc a l'**Hotel Granados 83**, de Barcelona, una nova troballa, amb un espai amb decoració d'estil Art Déco, amb diferents obres d'art i detalls arqueològics de diverses cultures, que li donen un toc diferent i alhora de gran elegància. Com a dada curiosa, l'hotel està en el lloc que ocupava un antic hospital del segle passat.

En la terrassa-pati, amb llum natural i decoració minimalista, ens van servir la tradicional copa de benvinguda.

Tocant a la terrassa, en el menjador de l'hotel, ens van servir un esplèndid sopar. Cal ressaltar l'atenció del personal, així com la qualitat de l'àpat.

El moment àlgid va tenir lloc a les postres, quan tres cambres van presentar el **pastís de celebració del CARTULARI número 30, en commemoració dels 15 anys de la seva edició**. En realitat eren tres pastissos amb els emblemes "**15 Anys - Celebració Cartulari - 30 Edició**".

Seguidament, després d'apagar les espelmes i d'uns breus parlaments, es va fer un brindis per festejar aquests 15 anys de recorregut de la nostra revista.

El president de l'Institut, **Jaume Bertomeu**, va aprofitar l'avinentsa per fer saber als assistents que deixava la presidència de l'**Estament de Cavallers Nobles del Principat de Catalunya** i li cedia el lloc per ser el nou president i alhora el **Gran Mestre** executiu, al senyor **Joan Xavier Bofill**.

Seguint amb l'acte es va fer la presentació del CARTULARI i del seu contingut.

El moment emocionant va ser quan es va parlar de **Jordi Rabionet**, el nostre estimat amic i redactor que ens ha deixat fa poc temps. En aquest **CARTULARI** sortia el seu últim article i ens va acompanyar en aquest sopar la **Rosa Montfort**, vídua d'en Jordi.

La llarga i sentida ovació dedicada en record del **Jordi** va fer vibrar la sala d'emoció, que es va fer palesa en molts de nosaltres, ja que era un amic molt estimat, tant ell com la seva esposa.

Alleugerada l'emoció es va procedir al lliurament de la revista i a continuació va començar el sorteig de regals, com és tradicional. L'Institut va regalar tres toms dels Cartularis, enquadernats del número 1 fins al 30. La guanyadora va ser la nostra amiga **Mariona Mestre**, la qual va rebre el regal amb força il·lusió.

I com sempre amb un bon to i harmonia es va donar per finalitzat aquest sopar de celebració. ©

Per Rafael Portell
Acadèmic de la Belgo-Española
de la Historia

DIVISIONS I PARTICIONS DE L'ESCUT (II)

PARTS DESIGUALS

Són aquelles que divideixen l'escut en particions que no tenen igualtat recíproca en ell, ni amb les altres divisions regulars.

Els més importants es descriuen a continuació:

CAPAT

Es forma per mitjà de dues línies que baixen des del punt cèntric del cap als angles dretre i sinistre de la punta.

Alguns estudiosos el consideren més una peça que una partició.

CALÇAT

És el contrari del capat.

ABRAÇAT

Es forma amb dues línies que van des dels cantons dretre de l'escut al centre del cantó oposat.

GAIAT

És el mateix que el capat, amb la diferència que cobreix solament les tres quartes parts de l'escut.

Hi ha tractadistes que no el consideren una partició, sinó una peça. El camp és la part inferior, que es defineix primer en blasonar. El gaiat són els dos angles restants que tenen com a base la mateixa línia superior del cap.

CONTRA-ABRAÇAT

És el contrari de l'abraçat.

ENCAIXAT

És l'escut les particions del qual encaixen les unes en les altres, en forma d'angles gruixuts i llargs, que, generalment, són la tercera part de la longitud o latitud de l'escut.

L'encaixat pot fer-se en el partit, en el truncat, en el trinxat i en el tallat.

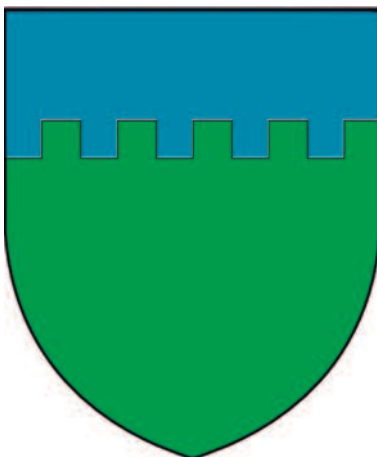
En cas que passi de dues cunyes, cal expressar el nombre d'angles.

MERLETAT

És aquell que presenta una partició de peça *quadrades (merlets)* que encaixen una en l'altra, semblants a les almenes d'un castell. Pot fer-se en el partit, en el truncat, en el trinxat i en el tallat.

En cas que passi d'una, cal especificar-ne el nombre.

DEXTRAT

És l'escut en què apareix un pal col·locat a la dreta de l'escut i que no ocupa més de la cinquena part del mateix.

Els esmalts de les parts han de ser diferents.

Hi ha tractadistes que no el consideren una partició.

És bastant infreqüent en l'heràldica peninsular.

SINISTRAT

És el contrari del dextrat. També és bastant infreqüent en l'heràldica peninsular.

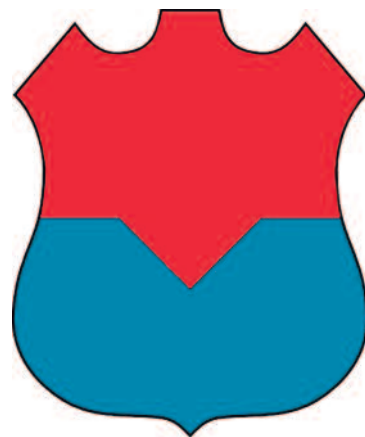

FLETXAT

Està dividit en dues parts, una de les quals fa punta de triangle i s'introdueix en l'altra partició.

El fletxat pot fer-se en el partit, en el truncat, en el trinxat i en el tallat.

També és bastant infreqüent en l'heràldica peninsular.

DESCRIPCIÓ DE L'ESCUT DEL MARQUÈS DE LAS AMARILLAS

Escut truncat i dentat de tres angles o puntes: 1 Camp d'or
2 Camp de gules. Al timbre corona de marquès.

D. Pedro Agustín Giron
Marquès de las Amarillas

NOBLESA CATALANA

MANUEL D'OMS I DE SANTA PAU OLIM DE SENTMENAT I DE LANUZA I MARQUÈS DE CASTELLDOSRIUS

Era fill d'Enric de Sentmenat i de Lanuza, Baró de Dosrius, i de Maria de Lanuza i de Raset, que van contraure matrimoni canonge a la catedral de Barcelona el 9 de maig de 1643.

Nasqué a Barcelona el 15 de gener de 1651 i va cursar estudis superiors a la Universitat de Barcelona i en finalitzar-los va iniciar la carrera de les armes, on va assolir grans fites.

Carles II per Reial decret signat al Palaciu del Buen Retiro el 25 de juny de 1690 i Reial despatx de 6 d'abril de 1696 el va nomenar **Marquès de Castellidosrius** i va ser elevat a la més alta dignitat nobiliària per Felip V, que li va atorgar la Grandesa d'Espanya, per Reial decret de 9 de juliol de 1701.

L'any 1707 fou nomenat virrei del Perú i, quan ostentava l'esmentat càrrec, va morir a Lima, el 26 d'abril de 1710. El seu cadàver va ser sepultat en el Monasterio de San Francisco, a Lima, **per bé que va ordenar que el seu cor fos remès al Monestir de Montserrat.**

S'havia casat a l'Església de Sant Miquel de Barcelona el 31 de maig de 1673 amb **Joana d'Oms i Oms**, nascuda a Barcelona i batejada a l'Església de Santa Maria del Mar l'1 de març de 1651. Va testar a Madrid el 12 de gener de 1699 davant de Blas Hernández de Villalpando, escribà, i va morir de sobrepant al cap de poc a la mateixa ciutat. Van tenir una descendència nombrosa: cinc fills i cinc filles.

Fou un home molt culte i amant de les lletres. Va traduir els "**Himnos**" de Sant Tomàs,

també va escriure un drama titulat "**El mejor escudo de Perseo**", que es va representar el 17 de setembre de 1708.

Dugué a la cort del virregnat l'ambient, els costums i les modes en ús a Europa i va esperonar el conreu de les arts i les lletres. Així mateix va crear una acadèmia particular en el propi palau virreinal, a la qual hi anaven artistes, músics i escriptors i on se celebraven tertúlies literàries setmanals. Fou mecenes de diversos poetes indígenes.

Les distincions, càrrecs i destins més importants que va tenir el marquès de Castellidosrius van ser:

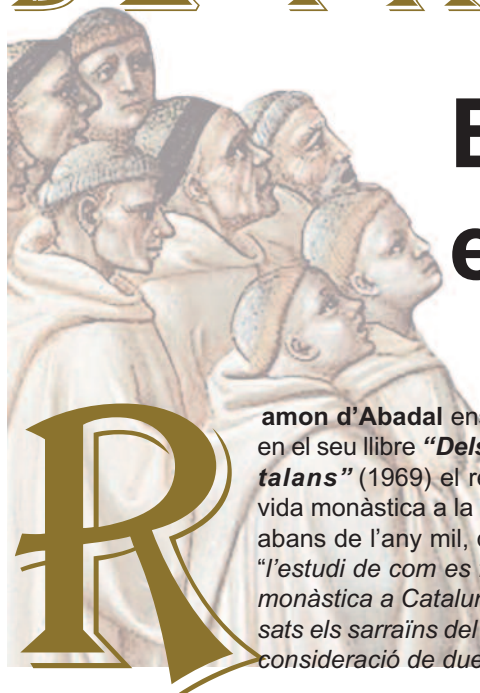
Gran d'Espanya, I Marquès de Castellidosrius, XI Baró de Dosrius, XVII Baró de Santa Pau, Senyor de Dosrius, Senyor de Canyamars, Senyor d'Oms, Doctor en Filosofia per la Universitat de Barcelona, Castlà del castell d'Anglès, Virrei del Perú (1707) i Xile, Virrei i Capità General de Mallorca (1681), Primer Mestre de Camp del Terç de Barcelona (1678), Mestre de Camp d'Infanteria (1675), Conseller de Guerra, Ambaixador a França i a Portugal (1690), Capità de Cavalls, Governador de Tarragona (1677), Protector President del Braç Militar de Catalunya.

El títol de Marquesa de Castellidosrius, l'ostenta en l'actualitat la dissenyadora Àgata Ruiz de la Prada i de Sentmenat. ©

Escut Marquesat Castellidosrius

COMUNITAT MONÀCAL A LA CATALUNYA DE FAMILIARS

El poder que creà el sentit nacional

Ramon d'Abadal ens defineix molt bé en el seu llibre *"Dels visigots als catalans"* (1969) el renaixement de la vida monàstica a la **Catalunya Vella**, abans de l'any mil, quan ens diu que *"l'estudi de com es féu la renaixença monàstica a Catalunya un cop expulsats els sarraïns del país, comporta la consideració de dues qüestions..."*

una naixença anterior als segles VIII i IX i que a la vegada entre naixença i renaixença hi hagué una vida fosca però fructífera, entre ambdues posicions, que agafa més o menys el segle de dominació àrab a Catalunya (*ultra la pirinca*).

Hi ha un document cabdal per a l'estudi tant del naixement com del renaixement monàstic a Catalunya; l'Acta de consagració de la Seu d'Urgell de l'any 839. Aquesta Acta ens ofereix l'inventari detallat de les esglésies que en aquell moment existien en la diòcesi urgellesa.

Abadal ens diu que sí hi ha una renaixença abans hi hagué

Església de la Seu d'Urgell

Monestir de Santa Maria d'Alaó

En conjunt, 287 parròquies distribuïdes d'aquesta forma: 85 a la Cerdanya, 31 al Berguedà, 29 entre l'Alt Urgell, Andorra i el Solsonès i 42 a l'Alt Pallars. **Aquest valuós document es guarda avui al museu-arxiu de la població de la Seu d'Urgell.**

Observi el lector que evitem emprar la denominació de “catedral” de la **Seu d'Urgell**, com fa molta gent, àdhuc historiadors, perquè el mot catedral només es pot emprar quan ens referim a esglésies d'estil gòtic i la “seu” de la **Seu d'Urgell** es romànica en la seva fàbrica actual.

Monestir de Sant Miquel de Cuixà

Monestir de Gerri de la Sal

ELS MONESTIRS ABANDONATS

Diguem que moltes parròquies de les esmentades o molts llocs, eren monestirs o cel·les monacals. Molts d'aquests monestirs o simples esglésies, varen patir una forta devallada al llarg d'aquest segle, entre el VIII i el IX cronològics, fins al punt de restar sense monjos, enrunar-se les edificacions, etc. **És el traspàs entre el món monacal visigòtic i el català en els seus inicis.**

Un exemple d'aquesta situació el tenim en els anys 780 i 790 en què el **monestir d'Alaó** és una casa abandonada i mig enrunada i que en el 810 per un decret del **Comte Bigó de Tolosa** comença a ser reedificada i coneix el renaixement.

La davallada en tots ordres de molts monestirs és fàcil preveure en part, pel nombre de monjos que habitaven el monestir. A vegades el cens monacal era tan sols de mitja dotzena de monjos i àdhuc en algunes cel·les monacals hi havitaven només un o dos frares o eremites, però el clos ja era citat en les actes monacals i en documentació en gene-

ral, com és el cas del refugi eremita veritable cel·la troglodita, de les **Maleses**, en una afrau del congost de **Collegats**, en la frontera sur del Pallars Sobirà o Alt Pallars.

Quan no, un monestir desapareix per catàstrofe natural com és el cas del monestir d'**Eixalada**, precursor del monestir de **Cuixà**, avui encara existent i novament renascut.

Eixalada va ser fundat l'any 745 per set monjos de la Seu d'Urgell. Doncs bé, l'any 878 una forta crescuda del riu Tet es va emportar aigües avall tot el monestir i algun que altre monjo...

EL PERQUÈ DE LA RENAIXENÇA

Acabat l'imperi visigòtic, expulsats els àrabs de la zona pirinenca o **Catalunya Vella** (*no pas de la resta de Catalunya; en el 985 Barcelona serà saquejada pels àrabs per última vegada i Tortosa no serà alliberada dels musulmans fins el segle XII*), i assentats els nous dominis occitans i catalans, natural és que esdevingui una revalorització, una renaixença de l'església així com d'altres institucions (*la militar, la feudal, etc.*). Però com que l'església és salvadora d'ànimes, aquesta serà la que sortirà més beneficiada

Sant Benet escrivint les regles;
pintat per Hermann Nigg el 1926

se conortent no esten baldios.

Feinejant en un scriptorium monàstic segons el "Llibre dels Jocs" d'Alfons X el Savi. (s.XIII)

puix que fins i tot les cases comtals afavoriran la renaixença o la nova construcció de monestirs, o bé simples sacerdots, com en el cas del monestir de Gerri (avui Gerri de la Sal en el Pallars Sobirà), fundat per iniciativa privada l'any 807.

LA REGLA DE SANT BENET

No cal dir que tots els monestirs es varen regir per la regla de Sant Benet seguint les pautes europees. Els benedictins seran a Catalunya com a Europa, la primera gran orde monacal; l'orde que donarà un Montecasino a Itàlia o un Solesmes a França i un Cuixà o un Montserrat a casa nostra. Els cisterciens seran fills dels benedictins i com a tals un dia es barallaran amb el pare i crearan els seus monestirs, però ja en el temps del traspàs del romànic al gòtic (*Poblet a casa nostra*).

En el precepte de l'any 823 pel monestir de Senterada es fa constar ben palesament en el document fundacional que l'elecció d'abat es farà "*secundum Regulam sancti Benedicti*".

Com diu Abadal en l'obra citada, "el renaixement monàstic català d'abans de l'any mil, després de l'expulsió dels sarraïns de la Catalunya Vella, tingué un doble origen segons les regions geogràfiques on es produí. A occident es basà en la perduració d'una estructura i clima visigòtics. A orient, en la introducció del nou esperit inflammat per aquell gran animador benedictí que fou sant Benet d'Anià. La perduració visigòtica fou efímera; el nou esperit benedictí fou d'una força i d'una fermesa tal que moltes fundacions seves havien d'ultrapassar el mil·lenari de vida...".

LA CULTURA MONACAL

No ve al cas allargar-nos massa ja és força conegut el paper dels monestirs i llurs "*scriptorium*" en el desenvolupament de la cultura del moment. A l'hora de la veritat, els monjos gairebé són els únics que saben escriure.

Quantes vegades els mateixos comtes només saben signar?

Són famoses les biblioteques dels monestirs de Ripoll, de Sant Joan de les Abadesses, de Banyoles, de Lavaix, o de Sant Cugat del Vallès, encara que el nombre de llibres sigui de trenta...

Per altra banda, els monestirs també varen tenir un important paper en el desenvolupament de les anomenades Ciències Ocultes, que no eren res més que les ciències poc conegudes com l'alquímia (la química d'avui), l'astrologia (l'astronomia d'avui) i encara també la medicina i la teologia. Tal vegada l'arquitectura era la menys "*oculta*".

També el món monacal va tenir un important rol en el món de la relació entre el poder feudal i el poble. Àdhuc les cases reials (la Casa Comtal en el cas de Catalunya) varen tenir en el poder monacal els seus més grans aliats (en termes generals).

Deu segles més tard d'aquell ressorgiment vindrà una altre defenestració amb la desamortització de Mendizabal (1835), però alguns monestirs seguirán vius i continuaran tenint poder polític, social, cultural i naturalment religiós, perquè l'arrel mil·lenària és indestructible. ©

Article publicat en el Cartulari numero 2 de la primera època, tardor 1988. Reproduït íntegrament el text de l'article original. El disseny i material gràfic és actual.

PENÓ DE SANTA EULÀLIA

Per Jordi Sotorra

Diplomat en Genealogia per la Societat Catalana de Genealogia, Heràldica i Nobiliària

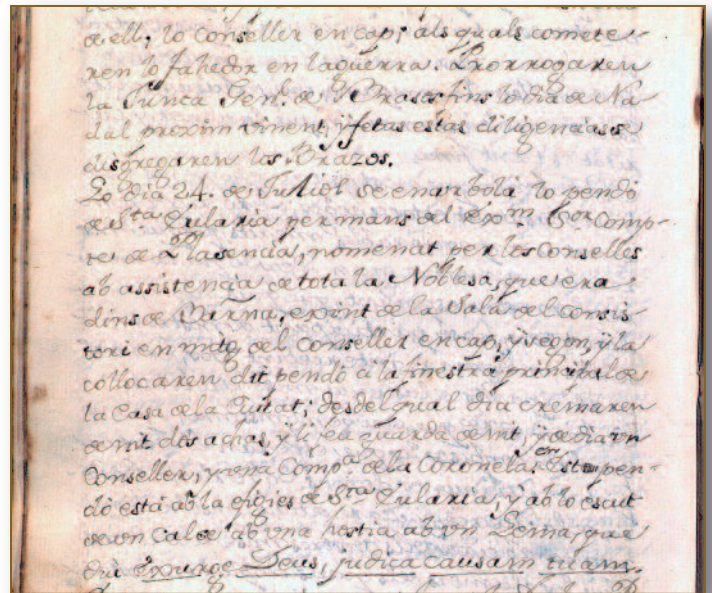
L'any en què celebrem el **300 aniversari de la Guerra de Successió de 1714** voldria fer un petit esment històric d'aquells fets. Les dades aquí esmentades han estat extretes del manuscrit N° 421 de la Biblioteca de Catalunya, que és una còpia del manuscrit original conservat a la biblioteca Staatsarchiv de Viena, fet per en Francesc de Castellví i Obando (Montblanc 1682 – Viena 1757) Capità de la Coronela.

En aquest document s'explica el dia a dia i fins i tot es fa referència a les hores dels fets que s'esmenten des del principi de la guerra fins a l'any 1722.

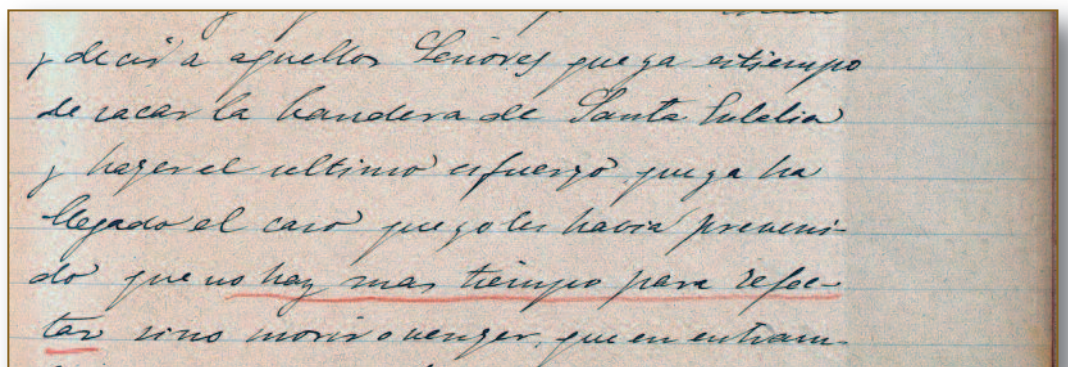
Durant l'Edat Moderna Barcelona tenia una destacada representació en la **Bandera de Santa Eulàlia**. Normalment era treta a passejar en els actes solemnes, tant laics com religiosos, però també tenia una altra funció devota, que era la de fer crida de sometent que incitava la ciutadania a la lluita armada contra els invasors estrangers.

Donat el setge que estava patint la ciutat de Barcelona, el dia 24 de juliol de 1713 es col·locà el **penó de Santa Eulàlia** a la finestra principal de la casa de la ciutat, i des d'aquell dia, cremaren dues atxes i li feren guarda nit i dia un conseller i una companyia de la Coronela. **Segons Castellví en aquest penó hi ha la figura de Santa Eulàlia i a un costat l'escut d'un calze amb una hòstia que du el lema *Exsurge Deus, Judica Causam Tuam* (Alça't Déu nostre a defensar la teva causa).**

La situació que es vivia a la ciutat assetjada i amb tota mena de circumstàncies deplorables i inhumanes pels atacs constants dels *-com diu Castellví-* assetjadors, semblava insostenible, així com qualsevol intent de resistència. **El dia 4 de setembre de 1714, els assetjats van rebre dels assetjadors una proposició del duc de Berwick de negociar un armistici, que més aviat era una proposta de capitulació.** Després d'aquest fet hi va haver consell dels Comuns, per valorar la proposta que havien fet les tropes borbòniques. Les deliberacions foren antagòniques entre els dos bàndols, i després de les deliberacions i votació final, es decidí rebutjar la proposició de capitulació i resistir a tota ultrança.

En el decurs dels combats, en **Rafael de Casanova** arribà a la **Plaça del Born** i es va trobar a **D. Joan de Lanuza, Comte de Plasència** i a **D. Josep de Pinós**, i en aquell moment els va dir **"Ja és hora de treure la Bandera de Santa Eulàlia i fer l'últim esforç, que ja ha arribat el moment que jo els havia predit, que no hi ha més temps per esperar, sinó morir o vèncer.**

Símbol de l'11 de setembre de 1714

Portadors de la Bandera de Sta. Eulàlia.
Dibuix de Francesc Riart i Jou

Serien les 7 tocases del matí de l'11 de setembre de 1714, quan el **Conseller Primer Rafael de Casanova** prengué la **Bandera de Santa Eulàlia** que el Consistori de la ciutat li donà a sa pròpia mà. **El comte de Plasència, a qui la ciutat havia nomenat Alferes Major de la Bandera, va prendre el cordó de la dreta i la ciutat assignà el cordó de l'esquerra a D. Josep de Pinós.** Un cop posats en marxa, la gent s'ajuntava per acompanyar la Bandera, perquè era molt gran la devoció que se li tenia des de temps antics.

En aquest moment de fervor per la defensa i enardits per la devoció al **penó de Santa Eulàlia**, el **General Villarroel** va exhortar la tropa amb aquestes paraules: **Senyors fills i germans avui dia en què s'han de recordar el valor i glorioses accions que en tots temps ha executat la nostra nació, no digui la malícia o l'enveja que no som dignes de ser catalans i fills legítims dels nostres majors, per nosal-**

tres i per tota la nació espanyola lluitem avui dia fins a morir o vèncer i no serà la primera vegada que amb glòria immortal va ser poblada de nou aquesta ciutat defensant la fe de la seva Religió i Privilegis.

A photograph of a handwritten document in Spanish, written in cursive on lined paper. The text is a speech or proclamation, likely the one mentioned in the text above. It begins with 'con estas palabras: Señores hijos y hermanos' and ends with 'de mi Religión, Privilegios:'.

con estas palabras: Señores hijos y hermanos
hoy andia en que se han de acordar del
valor y gloriosas acciones que en todos tiempos
por ha executado nuestra Nación: no
diga la malicia o la envidia que no
somos dignos de ser catalanes y hijos
legitimos de nuestros mayores: por
nuestro y por toda la Nación Espanola
peleamos, hoy es dia de morir o ven-
cer, y no sera la primera vez que con
gloria immortal fue poblada de nu-
eua esta Ciudad defendiendola a pe-
de mi Religión, Privilegios:

L'11 de setembre de 1714 en el terraplè de la muralla a la Baixada de Jonqueres en **Rafael de Casanova, tot portant la Bandera de Santa Eulàlia, va ser greument ferit d'un tret a la cuixa**. El van transportar en una cadira de mà, –segons diu Castellví “en silla de mano”– per dur-lo a curar, quan D. **Jacinto Oliver** li va agafar la Bandera de les seves mans i li va dir al **Comte de Plasència, si V.E. ho permet jo li mantindrè la Bandera**. Va respondre el Comte: **jo sóc l'Alferez Major a qui la ciutat ha confiat després del Conseller: ni els meus anys ni el meu cansament em són impediment per portar-la i mantenir-la fins a morir**.

El Comte de Plasència es va mantenir amb la Bandera fins a la capitulació de Barcelona.

Aquesta és l'abreujada història del **Conseller Primer en Rafael de Casanova amb la bandera de Santa Eulàlia l'11 de setembre de 1714** i de **Joan de Lanuza com a Protector del Braç Militar**.

Vull significar que **Joan de Lanuza-Montbui-Vilarig i d'Oms**, a més de **Comte de Plasència, President de la**

476
 con apago los combros con fue la mala-
 via guerra manchar su honor: he-
 rido el Conseller primero tomo de mi
 mano la Bandera de Santa Eulalia y
 dije al Conde de Plasencia si V.E.
 permite yo le dexare teniendo
 la bandera: respondió el Conde yo
 soy el Alferez Mayor apunto la Ciudad
 ha confiado despues del Conseller:
 ni mis años ni mi cansancio me
 son impedimento para no llevarla
 y mantenerla hasta morir: tomo-

Junta General de Braços, Alferez Major de la Bandera de Santa Eulàlia el 24-7-1713, era el Protector del Braç Militar.

Quadre de Casanova ferit d'Antoni Estruch i Bros 1872 – 1957- Museu d'Història de Catalunya

CAPITULACIÓ de Barcelona

l'11 de setembre de 1714

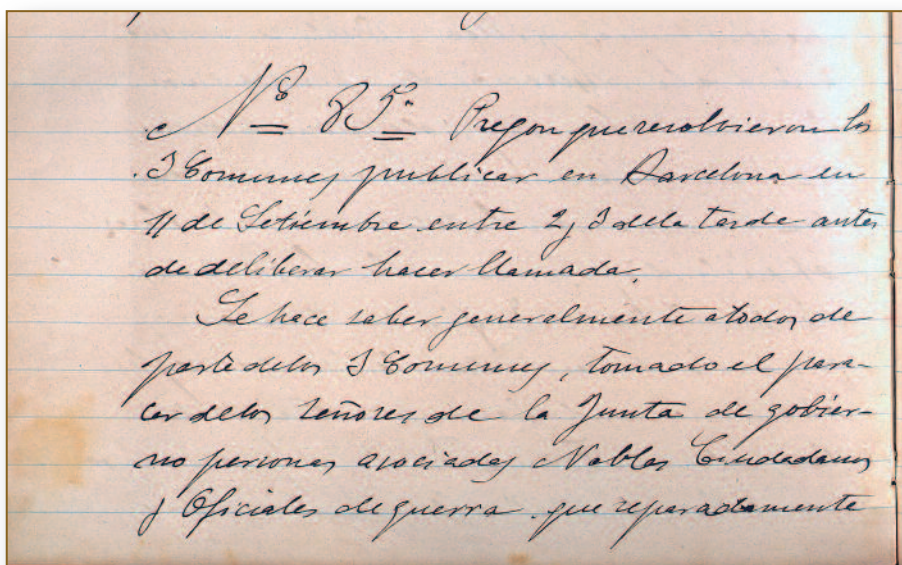

Un dels capítols que transcriu Castellví és la capitulació de Barcelona l'11 de setembre de 1714.

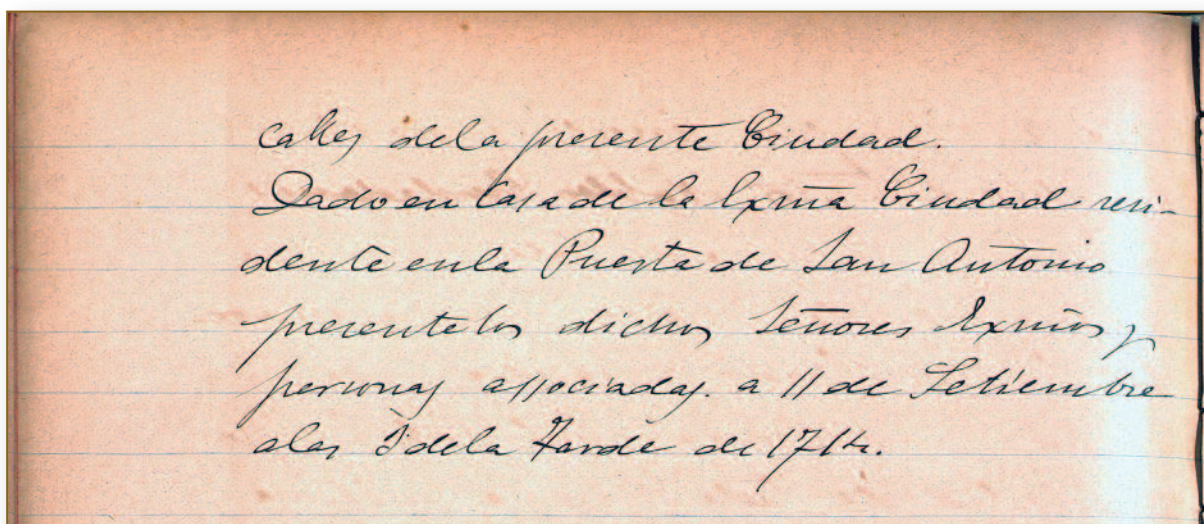
Aquest mateix dia i sense intenció de capitular es reuní el consell dels **3 Comuns** i promulgà un pregó amb una encesa crida patriòtica, per encoratjar tots els participants en la defensa de la ciutat i tota la gent que pugui ser hàbil per a les armes; es mana que es faci públic i notori en veu alta i clara per tots els carrers de la ciutat

En un altre punt del pregó també es diu: **si dintre d'una hora no hi ha reclutada tota la gent necessària per a la defensa, es farà crida per demanar la capitulació.** És ben clar que es va reclutar tota la gent necessària per fer front a la defensa.

Signat a la casa de l'Excma. Ciutat situada a la Porta de Sant Antoni, presents els Excms. Senyors i persones associades a 11 de Setembre a les 3 de la tarda de 1714.

Pel contingut i la importància de la Capitulació faig còpia literal del manuscrit original, per tal de no perdre l'autèntic dramatisme i transcendència del moment, ja que en cap cas vull que a l'hora de fer la recensió és pogués perdre l'autèntic sentit del document.

Capitulació que va concedir el Duc de Berwick a tots els naturals i habitants de dins de Barcelona en 12 de Setembre.

D. Jacobo Fitz-James Duc de Fitz-James de Berwick de Lliria i de Xèrica, i Mariscal de França, Gran d'Espanya, Cavaller de les Ordes de la Xarratierra i del Toisó d'or, Governador i Tinent General de la Província de l'Alt i Baix Leimosin, plenipotenciari i Generalíssim de l'exèrcit de les dues corones a Catalunya.

Encara que han arribat molt tard els de Barcelona a demanar clemència del Rei, l'Excm. Senyor Mariscal Duc de Berwick té tanta benignitat que no vol usar del rigor de la guerra i amb aquest motiu de conservar i no destruir els vassalls de S.M. s'ha servit concedir per gràcia la vida a tots els naturals i habitants i demés persones que de present es troben a Barcelona.

Concedeix que no saquejarà la Ciutat i que tothom podrà viure a casa com abans, sense que pel passat se li faci cap procés del que ha fet contra el Rei, quedant cada u en possessió de tots els seus béns que tenia.

Pel que fa a les tropes que hi ha arreglades dins de la plaça, seran a discreció d'acord amb els costums de la guerra en semblants casos, però se'ls concedeix la vida, els seus equipatges, i per gràcia particular llibertat en la forma que s'ha ofert.

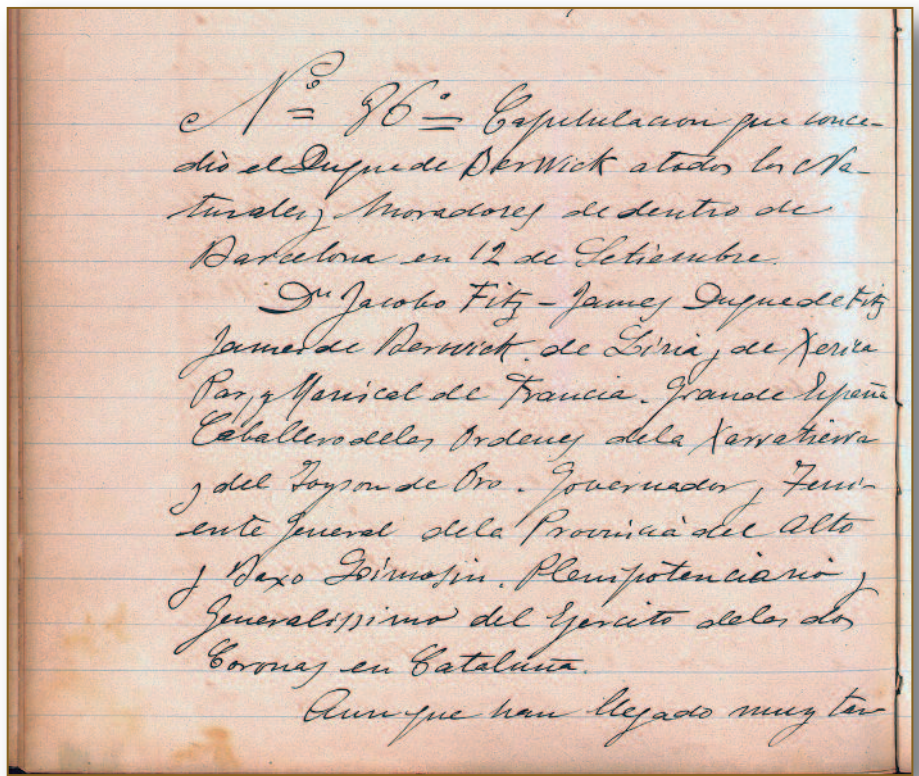
Totes les tropes i gents d'armes retiraran demà dia 13 a l'alba dins de la Rambla i després que ho hagin fet avisaran al Marquès de Guercí perquè enviï guàrdies a totes les portes de la Rambla per impedir que cap soldat de l'exèrcit pugui entrar i perquè també s'enviïn guàrdies a les Esglésies i Convents.

Avui a les 6 de la tarda es lliurarà Montjuïc, on les tropes que van entrar posaran guàrdies en els paratges que es pugui, per poder conservar els amos, la roba i altres coses que pot haver-hi a Montjuïc després a l'instat es lliurarà el Moll.

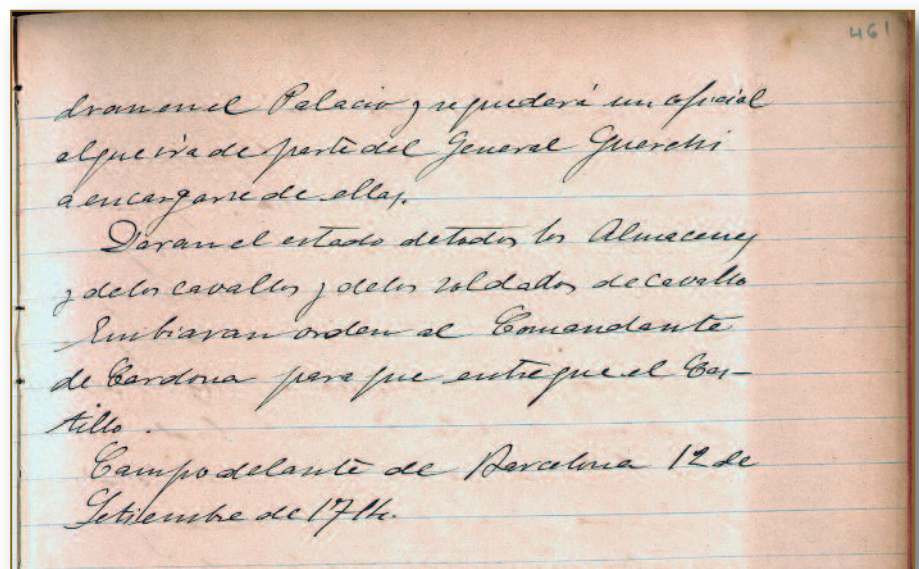
Totes les armes dels soldats arreglats i altres tropes que són a la ciutat es posaran al Palau i es quedarà un oficial, al que anirà de part del General Guercí a encarregar-se d'elles.

Donaran l'estat de tots els magatzems i dels cavalls i dels soldats de cavall. Enviarà ordre al Comandant de Cardona per què entregui el Castell.

Camp davant de Barcelona 12 de Setembre de 1714. ©

Monument dedicat a Francesc Castellví, a Montblanc (1994)

Les Rebelles de Catalogne fournis a SA MAJESTE' CARLOLQUE par la prise de la Ville de BARCELONNE Reduite
a son Obedissance pour les Ordres de M^{le} Maréchal Duc de Berwick le 13. Septembre 1714

**Almanac francès de 1715
que celebra la pressa de Barcelona
pel Mariscal Duc de Berwick
el 13 de setembre de 1714**

Tricentenari de

LA BATALLA DE TALAMANCA

Per Joana Tarín

El passat 13 d'agost de 2014 la població de Talamanca va commemorar el Tricentenari de la batalla que va tenir lloc en aquestes contrades i que fou la darrera victòria de l'exèrcit català contra les tropes borbòniques en la guerra de Successió, abans del setge de Barcelona i la pèrdua de les llibertats i privilegis del poble català.

Després d'una ballada de sardanes a l'era del castell de Talamanca, en la torre de l'homenatge del qual onejaven la senyera i la bandera de Sant Jordi, es va procedir a la plaça de l'església, igualment guarnida amb banderes i estendards, a l'inici de la celebració, amb els Miquelets de Catalunya i amb el M. H. Sr. Artur Mas, President de la Generalitat de Catalunya, presidint tots els actes.

Davant del monument 1714, un memorial de guerra format per un monòlit d'acer amb una placa que recorda la

batalla de Talamanca i en homenatge als caiguts, que fou erigit el 26 de març de 2011, els Miquelets van disparar amb els seus fusells unes salves. El soroll dels trets i el respectuós silenci de tota la gent que hi va assistir feia que quedés palès el sentiment d'aquell moment.

Seguidament es procedí a l'ofrena floral als peus del monument per part de totes les Institucions assistents.

Va continuar l'acte amb uns parlaments per part de l'alcalde de Talamanca Sr. Josep Tarín, el Comissari dels actes

per al Tricentenari Sr. Miquel Calçada i pel M. H. President Sr. Artur Mas, que després d'homenatjar i lloar els combatents, va dirigir les seves paraules en favor del dret a decidir el 9 de novembre.

L'acte va finalitzar amb el Cant dels Segadors i els visques a Catalunya.

Tots aquests actes han estat emesos per TV a tot el país i se n'ha fet ressò a les planes dels principals diaris.

Aquesta és la petita crònica de l'homenatge lliurat a tots els que varen lluitar i als que van perdre la vida defensant les llibertats del nostre poble.

El seu lema era **LLIURES O MORTS!** ©

CASTELL DE RIUDABELLA

Crònica d'una visita

Per Àngel Gordon
Escriptor i investigador

El dissabte 25 d'octubre ens vam reunir per visitar el Castell de Riudabella un grup d'amics de l'Institut d'Estudis Històrics Medievals de Catalunya.

Ens va rebre cordialment l'actual propietari del Castell, D. **Pedro Gil**, per explicar-nos personalment la història del **Castell de Riudabella**.

Després de la interessant visita vam passar al menjador noble del Castell per delectar-nos amb un suculent menjar medieval. El fill del senyor **Pedro Gil**, en **Peter**, ens ofería una detallada explicació, tant dels plats com dels vins, (*aquests de la seva pròpia collita*) abans de la seva degustació. Fet que va merèixer un aplaudiment per part de tots els comensals.

Alguns dels assistents, després d'una estona de sobretaula, van tenir temps de passejar pels voltants del Castell, incloent-hi el jardí romàntic (*especial per a parelles d'enamorats*).

Vam gaudir del Castell, del paisatge sensacional i sobretot d'allò que com sempre va ser el més bonic "la companyia de tots", per bé que alguns+ tenien "pressa" ja que a les 18 hores es jugava el R. Madrid-Barça.

HISTÒRIA DE RIUDABELLA

La zona de Riudabella ha estat habitada des del neolític, com ho demostren els abundants jaciments prehistòrics en el Molí del Salt o les abundants pintures rupestres del Mas del Llor.

La història del Castell de Riudabella es remunta a l'època dels ibers.

Aproximadament al voltant del 950 A.C., els ibers van construir una torre de defensa o de vigilància, que actualment són les parets que sostenen la terrassa exterior del castell. S'hi han trobat molts vestigis d'aquella època en forma de monedes, granadures...

Sobre les restes d'aquesta torre ibera es va construir una *"vila romana"* i també tenim restes d'aquella època com una *"estela"* romana S.II, (pedra en forma de menhir amb

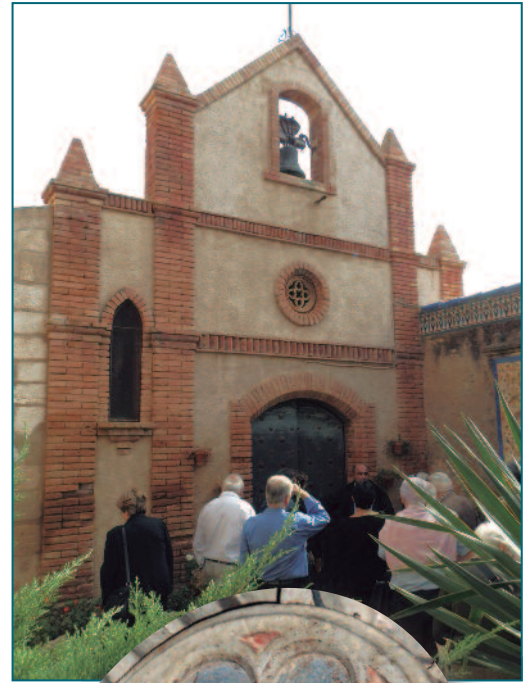

Pati-jardí interior

una inscripció cisellada que ens parla de l'època en la que Riudabella va estar en mans dels romans. Aleshores ja s'anomenava RiperApilia o el que és el mateix, Riu d'abelles), monedes, restes de ceràmica...

Després va arribar l'època dels àrabs, de la que no queda res documentat. **Al voltant del 1112, en l'època medieval, el noble Ramon Berenguer IV, decideix cedir aquelles terres als monjos de l'orde del Cister**, ubicats a França, en el monestir de Fontfroid, per tal que s'instal·lessin en aquelles terres i tornar a conrear tots els camps que en aquella època s'havien convertit en simples camps de pastura.

Mentre es va construir el **Monestir de Poblet**, els monjos habiten en diferents granges (**la granja mitjana, riudabella i milmanda**) i a finals del s.XVI, quan finalitza la construcció del monestir, només els monjos més vells romanen a Riudabella, que en aquella època era una

Escut de l'abat Delgado, al sostre de la capella (segle XV)

granja fortificada degut als nombrosos bandolers (coneguts com *trabucaires*) amagats als paratges dels boscos de Poblet i que atacaven les caravanes de mercaderies que passaven per l'antiga via Aurèlia, que connectava la costa amb l'interior.

També queda constatada una de les diferents èpoques de construcció de Riudabella a la capella, que data del s. XV, on es troben els escuts de l'abat Delgado, cisellats en el sostre i en els dos laterals de l'altar. Aquesta obra fou realitzada entre 1440-1460.

Antigues tines de gran cabuda

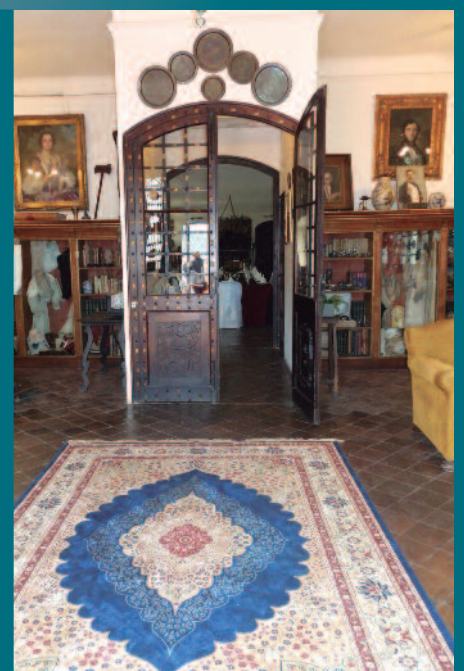

Antic forn medieval. El xai que van servir en el dinar es va cuinar en aquest forn.

Entrada a les diverses parts nobles del castell

Saló-menjador noble

El 1842, durant la desamortització de Mendizábal, aquesta granja mig esfondrada pels atacs i els anys, és comprada per la família **Gil Moreno de Mora** (que segueix sent actualment la propietària) i la reconstrueix donant-li més importància a la forma de castell, amb els seus merlets, la terrassa amb garita de vigilància...

Gil Moreno de Mora, es manté gràcies a dues dependències habilitades com a allotjaments amb encís (una per a 6 persones i l'altre per a 2 persones), **ofereix dinars/sopars privats per a grups en el menjador noble del castell** i lloga espais per a esdeveniments, casaments... i segueix amb la seva expansió, a l'espera de tornar a obrir la seva bodega pròpia i habilitar més allotjaments en breu.

Actualment la finca comprèn 100 hectàrees de vinya, 90 hectàrees de bosc d'alzinar pla (**un dels pocs que resten a Catalunya**) i la casa fortificada o castell, que a part de ser vivenda privada de la família

A tots els seus “clients” (*allotjats o restauració*) se’ls ofereix la possibilitat de realitzar una visita privada al castell guiada per un dels seus propietaris, en què s’expliquen anècdotes dels seus avantpassats (***la seva relació amb l'emperadriu Eugènia de Montijo, esposa de Napoleó III de França, l'activitat de la família com a empre-***

saris catalans de renom durant el s.XIX, entre d'altres, la seva bona relació amb Mendizábal...)

A l'actualitat la família Gil manté amb tot afany aquesta herència del passat, per tal que les generacions que han de venir puguin gaudir d'un indret tan atractiu. ©

Detall de la terrassa, amb merlets i garita de vigilància

BELLA D'AMICHI

mare de Roger de Llúria

Per Lluïsa Goberna

Dona sàvia, educadora i amiga de confiança de la reina Constança de Sicília.

Babella d'Amichi, coneguda com **Bella d'Amichi**, procedent d'una família de la petita noblesa de Calàbria, fou la dida de **Constança de Sicília**. Fidel amiga de per vida, pel fet que Constança es va quedar orfe de mare de molt petita i **Bella la va educar i cuidar amb la sol·licitud i l'amor d'una verdadera mare.**

Bella va ser l'esposa de Ricardo de Lauria (catalanitzat Llúria) i mare de l'Almirall Roger de Llúria.

Quan Constança, aleshores princesa, tenia 14 anys, el 1262, va deixar la cort i va viatjar fins a Montpeller, amb la companyia fidel de **Bella**, que venia també amb el seu fill Roger que aleshores tenia 12 anys. El motiu era el casament de la princesa amb l'**Infant Pere**, fill de **Jaume I**. El casament va tenir lloc al mateix Montpeller el dia 13 de juny de 1262. **Posteriorment van restar a València i Bella va ser l'encarregada d'organitzar la cort.** Va tenir la responsabilitat i el privilegi de gestionar tots els detalls, els quals va administrar amb gran eficàcia i autoritat. Comprava, pagava als subministradors, feia de supervisora de tots el preparatius i va imposar el protocol a seguir a la cort.

Però no tot era bo al palau. Constança no és quedava embarassada i **Bella** va fer tots el possibles per ajudar la princesa a quedar-se encinta, ja que era un greu problema el fet que pogués ser estèril. I el 4 de novembre de 1265, per fi, Constança va donar a llum el seu primer fill, Alfons (va tenir sis fills).

Al cap de poc temps emprengueren el camí cap a Catalunya per preparar el bateig de l'infant on les esperava el marit de Constança, en Pere. En aquestes circumstàncies van rebre la trista notícia (el 5 de març), que tant el pare de Constança, el rei **Manfred de Sicília**, com el marit de **Bella**, que havien d'assistir al bateig, **havien mort a la batalla de Benevento (sud d'Itàlia)** el 26 de febrer de 1266. En un mateix dia s'havien quedat orfe i vídua respectivament. **Aquest trist esdeveniment va enfortir encara més si és possible la seva relació.**

El 1273 van nomenar cavaller **Roger de Llúria** i es va casar amb **Margarida Llança**, una siciliana educada a la cort catalana. Al cap d'uns anys morí el rei en Jaume I i va pujar al tron el seu fill, en Pere II, espòs de Constança. Els nous reis van ser coronats a Saragossa.

Estatua de l'Almirall Roger de Llúria, al Passeig Lluís Companys, de Barcelona. Obra de l'escultor català Josep Reynés (1884)

Bella d'Amichi va ser present a tots els esdeveniments històrics que van viure Constança, el seu espòs Pere i els seus fills, amb la devoció d'una mare, fent-li sempre costat.

Passats els anys, Bella i Constança van emprendre el viatge per retornar a Sicília, on el rei Pere II el Gran, comte de Barcelona (dit també Pere III d'Aragó), fou coronat rei de Sicília. Van arribar a Messina a mitjans d'abril de 1283, on les esperava el rei i el fill de Bella, Roger, que havien sortit temps abans en una expedició per expulsar els francesos de l'illa. **(fita que obrí el camí a la posterior expansió mediterrània de la corona catalanoaragonesa)**

Aquest episodi de la trobada està narrat en les cròniques de Muntaner, on es fa palesa la relació afectiva entre Bella i el seu fill "Quan hac feta reverència a madona la reina, anà a besar la mà de dona Bella, sa mare; e la mare

besa'l en plorant de goig més de deu vegades, així que tan estret lo tenia que no li podia hom tol-dre, entrò madona la rei-na s'hi llevà, qui els par-tí...després, amb permís de la reina i de la mare, l'almirall va anar a la se-va posada on li fou feta gran festa”.

Aquí a Messina va ser quan el rei va nomenar Roger de Llúria almirall de la seva flota. Es fa evident la gran amistat de Pere i en Roger, que sempre defensà els inter-essos del rei i la seva esposa Constança.

Guerra de Sicília (1282-1289. Desembarcament de Pere II el Gran a Trepani. Biblioteca Apostòlica Vaticana

però el que sí que se sap amb certesa és que l'amistat i estimació entre la reina i ella van perdre sempre, tal com descriuen les cròniques.

Bella d'Amichi ha passat a la història com la mare de **Roger de Llúria**, un personatge emblemàtic de la nostra història, però també per la seva personalitat de dona sàvia bondadosa, afectiva i educadora, amiga lleial i incondicional de la reina Constança des de la seva infantesa. ©

Detall del Còdex del segle XIV de la Crònica de Ramon Muntaner. Biblioteca de l'Escorial

En l'acte de nomenament el rei va elogiar la lleialtat de **Bella** adreçant-se a Roger: *“En Roger, dona Bella, vostra mare ha ben servida la reina muller nostra, e vos havets nodrit amb nós”.*

Muntaner, en la seva crònica també parla de **Bella** lloant la seva fidelitat, parlant d'ella com la mare de **Roger de Llúria**, però per sobre de tot, com una dona sàvia i bona: *“Bella que nodrí la dita reina madona Constança, e ab ella venc a Catalunya, e era molt sàvia dona e bona e no es partí null temps mentre fo viva de madona la reina”*

No es tenen dades de quan va morir Bella,

Crònica on es parla del rei Pere i la seva muller Constança

lo molt alegre, e pagant home de Rey e deus, com tant bons nins n'hadia donats. E mana fer corts en Arago, e en çaragoça, e aqui foren justats Barons, e maynades, e Prelats, e cauallers, e ciutadans, e homens de Vil-les. E quant la cort fo ajustada, el senyor Rey los Preycia, els dix moltes bones paraules, e rahons: e volch que jurassen lo senyor Infant en Pere per Rey Darago, e per senyor: e ala senyora Regina Coftanca muller lua (de quius he ja parlat) per Regina. E axi com ell ho mana lo juraren tuyt ab gran alegre, e ab gra plaer. E si en la dita cort hach joya, ne festa, nous ho cal dir, q' cascús vos ho podets pensar. E com lo Senyor Infant en Pere fo jurat, e madona la Regina, vengren tuyt en Valencia, e axi mateix feu aqui corts, e semblantment juraren lo, que fos Rey de Valécia, e la Regina atre tal. E puix anaren sen a Barcelo-na. E axi mateix lo Rey mana corts a Barcelona, e feu jurar lo senyor Rey en Pere Compte de Barcelona: e senyor de tota Cathalunya, e axi mateix madona la Regina per comptesa. E feyt tot aço areta, e feu Rey de Mallorca, e de Manorca, e de Dívica lo senyor Infant en

Ruta de la Primera Guerra Mundial

De la Somme a Verdum

Per M. Lluïsa Pujol
Periodista

L'any 2014 hem optat per fer un viatge en cotxe a França fins a les poblacions de la zona nord-est on van tenir lloc les principals batalles de la primera Guerra Mundial, iniciada el 28 de juliol de 1914 i finalitzada l'11 de novembre de 1918. La ruta es va iniciar a Meaux, actualment capital de la Brie i part del departament de Sena i Marne, fins a Verdum, passant per Amiens, Péronne i Albert, amb visites fora de l'itinerari com Bruges, Brussel·les, Lieja i Luxemburg

Vam iniciar aquesta ruta com a homenatge al centenari de la Primera Guerra Mundial cap a Meaux, ciutat mil·lenària amb un patrimoni cultural prestigiós on destaca la catedral Saint-Étienne (*Sant Esteban*) d'estil gòtic. Hi ha un monument de 32 metres, el **Memorial americà de Meaux**, que s'alça en el camí de Soissons on es va detenir l'avanç de l'exèrcit alemany donat pels Estats Units a França com a record de la batalla del Marne. **Vam visitar el Museu de la Gran Guerra, situat a 3 kms del centre de la ciutat de Meaux que proposa un nou acostament a la Primera Guerra Mundial.** És un museu que ofereix una gran varietat de peces exhibides: uniformes de soldats de tots els països bel·ligerants, armes, fotografies i un gran fons documental. Va ser inaugurat el novembre del 2011 per **Jean-Francois Cope**, el president de la Comunitat d'Agglomeració de Meaux. El museu ocupa un espai que va ser declarat monument històric fa alguns anys. En un prat es troba **una peça escultòrica monumental, "La Liberté éplorée"** de l'escultor nord-americà **Frederick Mac Monnies (1863-1937)** dedicada al record dels soldats caiguts durant la Batalla del Marne.

La Primera Guerra, desenvolupada principalment a Europa, va començar com a conseqüència de l'atemptat mortal que va fer Gavrilo Princip a l'hereu de l'imperi austrohongarès i la seva esposa, a Sarajevo per cridar l'atenció sobre les reclamacions nacionalistes sèrbies. La guerra va rebre el qualificatiu de mundial perquè s'hi van veure involucrades totes les grans potències industrials i militars de l'època. Alemanya i més tard totes les grans nacions van considerar que era el moment oportú per activar antigues reclamacions territorials. **Alemanya** volia ser la primera potència econòmica a Europa i assolir una expansió territorial; **França** desitjava recuperar l'Alsàcia i la Lorena; **Gran Bretanya** volia conservar el seu imperi; **Àustria-Hongria** volia posar fi als moviments secessionistes en el seu territori, **Rússia** aspirava assolir una sortida al Mediterrani, etc. **La guerra, va finalitzar l'11 de novembre de 1918, quan Alemanya va demanar l'armistici.**

Més de 70 milions de militars, incloent-hi 60 milions d'europeus, es van mobilitzar i van combatre en aquesta gran guerra. Hi va haver 10 milions de caiguts. Quan va finalitzar, s'havien enfonstat quatre imperis i quatre dinasties: els Habsburg, els Romanov, els Hohenzollern i els otomans.

Museu de la Gran Guerra, Meaux

Al llarg del viatge vam veure llocs que ens van impactar, com és el cas del **Memorial Nacional dels Australians situat en un lloc conegut com "Colina 104"**. La gran quantitat de creus amb noms de soldats joves no et deixava indiferent. Va ser un lloc destacat en la història militar dels australians quan van assegurar la recuperació de Villers-Bretonneux el 24-25 d'abril de 1918. A partir de llavors, l'Australian Corps va avançar amb èxit a la batalla d'Amiens el 8 d'agost de 1918. **El Memorial va ser inaugurat l'any 1938 pel Rei George VI.**

Monument "La Liberté éplorée". Meaux

Memorial Nacional dels Australians

durant la Primera Guerra Mundial abans de ser abatut.

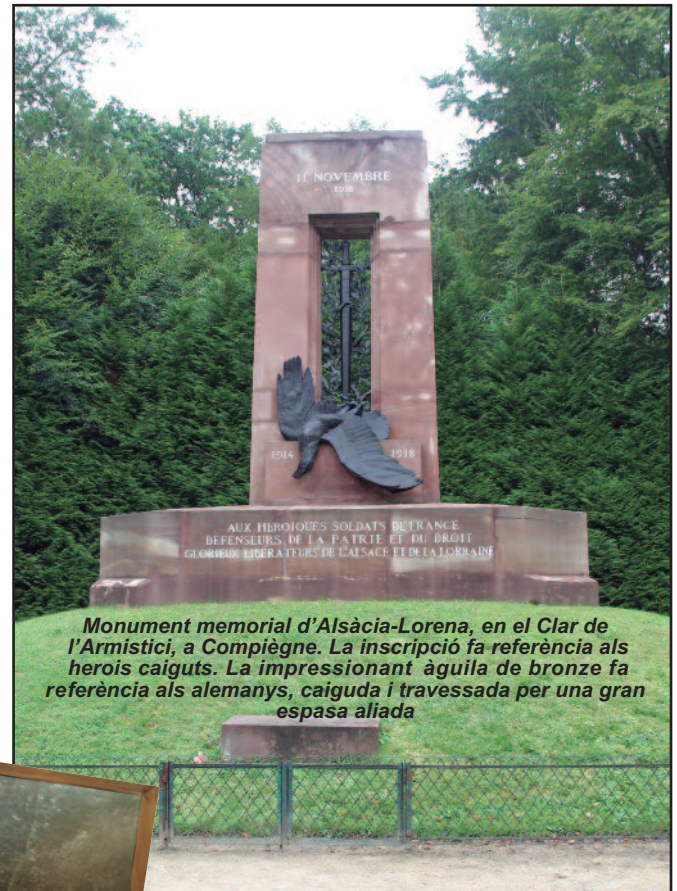
Sense perdre un minut vam anar al museu **Le petit train de la Haute Somme**, on APPEVA, l'Association Picarde pour la Preservation et l'entretien des véhicules anciens mostra la història dels trens i permet **fer un petit recorregut des de Froissy fins a Dompierre en un tren de vapor**. Tota una experiència.

A Albert vam visitar el **Museu Somme 1916**, una visita impressionant perquè et permet conèixer com era la vida dels soldats a les trinxeres. Des de 1914 a 1918 la ciutat d'Albert va romandre permanentment en la línia de foc d'arti-

Vagó de l'Armistici

L'endemà vam continuar amb la nostra ruta commemorativa, que ens va portar fins al **vagó de l'Armistici al clar de Compiègne**. L'11 de novembre de 1918 es va signar l'Armistici que va marcar el final de la Guerra més gran de la història. El mariscal **Ferdinand Foch** va rebre els plenipotenciaris alemanys a prop de l'aldea de Rethondes, en el bosc de Compiègne. **El document va ser signat pel mariscal francès Ferdinand Foch i el ministre d'estat alemany Matthias Erzberger en el vagó 2419-D**. Ja no queden combatents supervivents ja que l'últim "poilu", **Lazare Ponticelli**, va morir el març de 2008 als 110 anys d'edat. Aquest vagó ja no existeix. **Durant la Segona Guerra Mundial, Hitler es va venjar i va fer que els francesos signessin la seva rendició en el mateix vagó de Compiègne el 22 de juny de 1940**. Després els alemanys se'l van quedar com a trofeu de guerra, així com la inscripció de pedra on es feia al·lusió a la capitulació. Abans que acabés l'enfrontament, les SS es van encarregar de la seva destrucció, per por d'haver de signar la rendició per segona vegada.

Vam fer parada, tot i que ens va costar trobar el lloc, a **Vaux-Sur-Somme**, on va caure l'avió del militar i aviador alemany **Manfred von Richthofen**, més conegut amb el sobrenom de "**Baró Roig**", el matí del 21 d'abril de 1918 prop del riu Somme. Va aconseguir abatere 80 avions enemics

Monument memorial d'Alsàcia-Lorena, en el Clar de l'Armistici, a Compiègne. La inscripció fa referència als herois caiguts. La impressionant àguila de bronze fa referència als alemanys, caiguda i travessada per una gran espasa aliada

Vagó de l'Armistici

Indicador que es troba en el lloc on l'avió del "Baró Roig", va caure abatut

*"Le petit tren de la Haute Somme".
La línia d'aquest tren portava els subministres
als soldats del front, durant la Guerra*

*Museu Somme 1916. Recreació
dels soldats a les trinxeres. Albert*

Memorial-cementiri franco-britànic. Thiepval

lleria, que va reduir la ciutat a runes. Del 25 de març al 22 d'agost de 1918 els alemanys van tornar a ocupar les ruïnes d'Albert, fins a ser expulsats pels britànics.

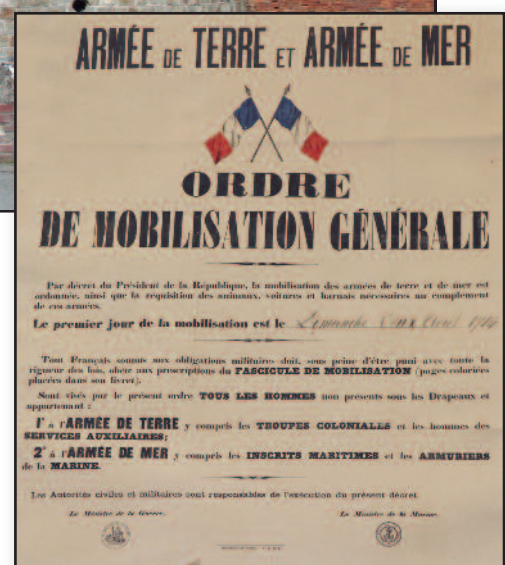
La Batalla del Somme de 1916 va ser de les més llargues i sagnants de la Primera Guerra Mundial, amb més d'un milió de baixes d'ambdós bàndols. Les forces britàniques i franceses van intentar trencar les línies alemanyes amb el propòsit de distraure les tropes alemanyes de la batalla de Verdun. En canvi, les baixes de la batalla del Somme van ser superiors a les d'aquesta última.

A Thiepval vam fer una breu parada al **Memorial franco-britànic** inaugurat el 1932. Commemora els 73.367 soldats britànics i sud-africans que van caure entre juliol de 1915 i febrer de 1918, la majoria dels quals no estan identificats. Darrere del memorial hi ha un cementiri amb tombes de franceses. El **Thiepval Cementiri** anglo-francès ha volgut simbolitzar l'esforç dels aliats a la guerra. **És el memorial més gran de la Commonwealth.**

Vam fer nit a **Amiens**, capital del departament del Somme i de la regió de Picardia. La travessa el riu Somme, essent el seu monument més important la catedral gòtica de **Notre Dame**, la més gran del país, amb una alçada de més de 40 m. Vam tenir l'oportunitat de veure per la nit un espectacle fantàstic de mapping a la façana de la catedral. L'endemà vam visitar el **castell medieval de Péronne** que acull el **Museu de la Història de la Gran Guerra (Historial de la Grand Guerre)**. Péronne va ser totalment destruïda el 1917 per les tropes alemanyes. És coneguda pels monuments construïts en honor dels morts "**La Picardie maudissant la guerre**" (*Picardia maleint la guerra*) o el monument australià que rememora la presa heroica d'un barri de la ciutat portada a terme pels soldats australians el 1918.

Castell medieval de Péronne. Museu de la Història de la Gran Guerra

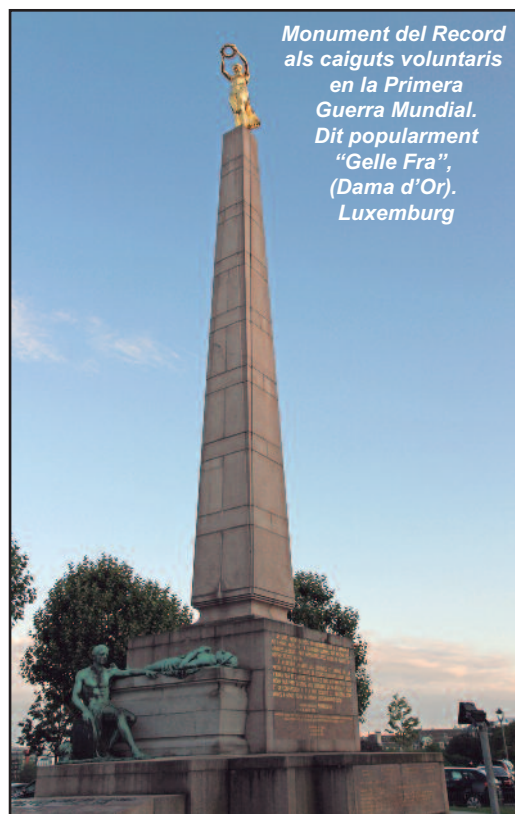
Bruges

Vam estar un dia i mig a **Bruges**, ciutat belga medieval preciosa situada molt a prop de Brussel·les que va ser declarada Patrimoni de la Humanitat per la Unesco l'any 2000. Va ser una estada inoblidable que ens va deixar un bon record després del nostre recorregut per la França de la Primera Guerra Mundial que pocs dies després repreníem per acabar de situar-nos en tant terrible enfrontament per culpa de nacionalismes radicals malentesos. **Bruges, que fa 800 anys, la que va ser la primera gran capital del comtat de Flandes**, ens va conquerir el cor amb les seves muralles, torres i portes d'accés a l'interior de la ciutat, intactes, com si no hagués passat el temps. Va ser una meravella trobar-nos amb uns romàntics canals que es poden recórrer plàcidament en barques o descobrir cada racó dels seus sinuosos carrers en cotxes de cavalls al ritme pausat que marca el seu conductor.

Vam parar unes hores a **Brussel·les**, capital de Bèlgica i seu del govern i del **Parlament Europeu**, on vam passejar pel centre veient els edificis d'arquitectura flamenca, cases d'estil Art Nou-

Bruges

Monument del Record als caiguts voluntaris en la Primera Guerra Mundial. Dit popularment "Gelle Fra", (Dama d'Or). Luxemburg

veau i per descomptat l'escultura del **Manneken Pis**, una font de bronze que representa un nen petit fent pis i que s'ha convertit en un símbol de la ciutat. Vam dinar uns exquisits musclos i, molt satisfets, vam continuar el viatge fins a **Luxemburg**, un petit país de l'Europa occidental oficialment anomenat **Gran Ducat de Luxemburg**, però vam fer una breu parada abans a **Lieja** per prendre un cafè. Una vegada vam arribar a **Luxemburg, una monarquia constitucional hereditària amb un sistema parlamentari**, vam passejar aprofitant el poc temps de sol que ens quedava i buscant un lloc on sopar.

Durant el trajecte cap a Verdun ens va sorprendre veure el **Monument dels Bascos**, a la ciutat de Craonnelle. S'estima que van participar uns 15.000 espanyols a la guerra procedents de tota la península, en què **destacaven pel seu número els catalans i aragonesos**. Molts d'ells van formar part del Regiment de Marxa de la Legió Estrangera francesa.

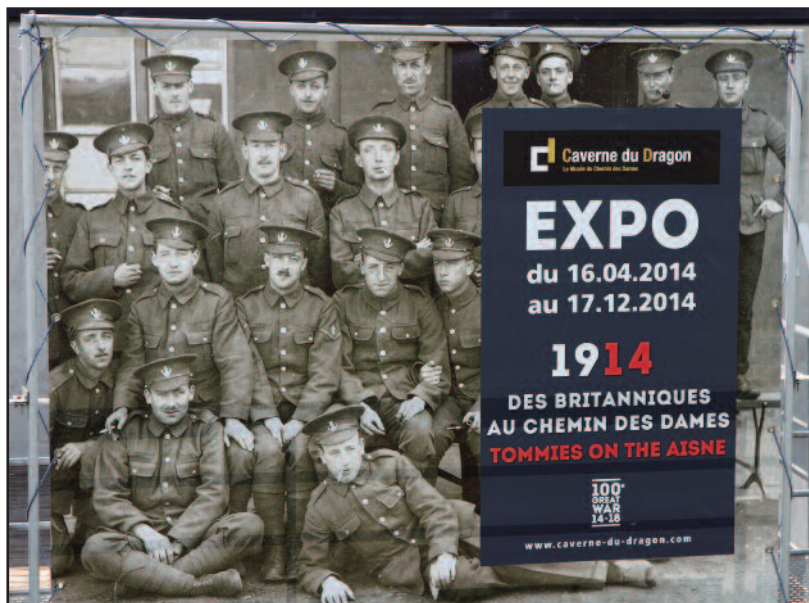
Monument als Bascos (36e Divisió d'Infanteria), al Camí de les Dames, Craonnelle

Durant la **Gran Guerra** va existir el **Patronat de Voluntaris Espanyols**, que, entre altres coses, va editar diverses obres, com **"Los españoles en la Guerra de 1914-1918"** (1920). Al capdavant del patronat va figurar el **Duque de Alba**. La valuosa participació d'aquests voluntaris va ser simbòlica en el gegantesc enfrontament, però va provocar molts gestos de simpatia en l'opinió pública francesa. En acabar la guerra, molts d'aquells voluntaris van decidir quedar-se a França.

La Unió Catalanista creà el febrer de 1916 l'anomenat **"Comitè de Germanor amb els Voluntaris Catalans"** presidit per **Joan Solé i Pla**, que disposava a París i Perpinyà de dos centres on els soldats catalans rebien ajut i podien quedar-se normalment quan gaudien de permís o estaven convalscent. **Milers de joves catalans es van allistar com a voluntaris, amb l'exèrcit francès, contra l'imperialisme germànic.** En las comarques catalanes del nord, la guerra va impulsar el patriotisme francès de molts catalans i aquest patriotisme es va representar en la figura del mariscal **José Joffre**, un rossellonès, fill de pagesos que va arribar a tenir un alt grau dintre de l'exèrcit francès.

Main de Massiges, on es troben les autèntiques trinxeres de la Gran Guerra

Soldats britànics. Caverne du Dragon, Museu del Camí de les Dames

Caverne du Dragon

Durant la **Primera Guerra Mundial**, des de principi de 1915, les tropes alemanyes van conquerir una cantera de pedra que s'explotava des de el segle XVI a **Chemin des Dames (Camí de les Dames)** a la diputació d'Aisne. La cova de seguida es va convertir en un enclavament militar estratègic. **El 25 de juny de 1917, poc després del tràgic fracàs de l'ofensiva de Nivelles, els soldats francesos van aconseguir una victòria en recuperar la Cova del Drac.** El 1920, la **Cova del Drac** es va convertir en un lloc turístic així com el monument als caiguts, que al principi es visitava amb llum d'espelmes i, posteriorment, amb llums de carbur. El 5 de juliol de 1999 la **Cova del Drac** es va reobrir al públic i aviat es va convertir en el Museu més visitat de la Diputació provincial de l'Aisne.

La Cova del Drac combina una xarxa de galeries subterrànies amb paisatge contemporani i mostra elements d'un passat esglaonats en records. Utilitzant les tècniques modernes d'animació, objectes, seqüències audiovisuals i gravacions de vídeo, **ofereix al visitant una ullada a l'interior de la infernal vida quotidiana dels soldats al front durant la Primera Guerra Mundial.**

L'Ossera de Douaumont

Al final del dia vam anar a la **Main de Massiges**, a la regió de **Champanya-Ardenas**, departament de Marne, on **es conserven les trinxeres de la Primera Guerra Mundial intactes**. La guerra de trinxeres va arribar al punt màxim de brutalitat i mortaldat al front occidental de la **Primera Guerra Mundial**.

La darrera nit la vam passar a la **Village Gaulois** a Marre, una petita població a prop de **Verdum**, un lloc que ens va impactar pel seu aspecte, la construcció arquitectònica de pedra i molt acollidora i un entorn agradable i tranquil en plena natura.

Camí de les Dames

El Camí de les Dames, entre Laon, Soissons i Reims, és un recorregut de la Memòria, amb 30 kms. de longitud i 8 kms. d'amplada. **Aquest nom ve de finals del segle XVII, quan aleshores era un camí rural poc transitat utilitzat per Adelaida i Victòria, filles de Lluís XV, anomenades Dames de França, quan anaven al castell de la Bôve, a prop de Bouconville.** El castell pertanyia a **Françoise de Chales**, comtessa i dama de companyia d'Adelaida. Per facilitar el viatge, el comte va fer empedrar el camí, que va rebre el nom de **"Camí de les Dames"**. El 1814, en aquest camí **Napoleó** va vèncer als prussians i als russos a costa de 5.400 morts. **Després, durant la Primera Guerra Mundial, va ser escenari de terribles batalles**, sobretot en la primavera de 1917, durant l'ofensiva del general **Robert Nivelle**. **Van morir 270.000 soldats francesos, 163.000 alemanys.** Degut a l'elevada mortaldat es van produir els motins de 1917, com els de Craonne, de l'exèrcit francès.

Vam finalitzar la nostra ruta a la ciutat de Verdum. Vam veure el **Memorial de Verdum 1914-1918**. Creat el 1967 per l'antic combatent **Maurice Genevoix**, s'ha convertit en un dels principals museus a Europa de la **Gran Guerra** i **L'Ossera de Douaumont** dintre del qual era el camp de

batalla. Durant els 300 dies que va durar la batalla de **Verdum** (febrer 21, 1916 - desembre 19, 1916) aproximadament 230,000 homes van morir d'un total de 700.000 víctimes (*morts, ferits i desapareguts*). **La batalla va ser coneguda com "L'infern de Verdum"**, i va tenir lloc en un camp de batalla inferior a 20 quilòmetres quadrats. **L'Ossera és un memorial que conté tant les restes dels soldats francesos com dels soldats alemanys.** Va ser començada el 1923 per un veterà de **Verdum, André Maginot**, famós per la seva posterior **Línia Maginot**. La torre és de 46 metres d'alçada i té una vista panoràmica sobre el camp de batalla. **Aquí és on es creu que el general Robert Nivelle va encunyar la famosa frase «no passaran!» que més tard esdevingué famosa internacionalment durant la Guerra Civil Espanyola com a símbol de lluita contra el feixisme.**

El tractat de Versalles va ser un tractat de Pau signat al final de la Primera Guerra Mundial que acabà oficialment l'estat de guerra entre Alemanya i els països aliats. **Es va signar el 28 de juny de 1919, al Saló dels miralls del Palau de Versalles.** ©

NOTÍCIES

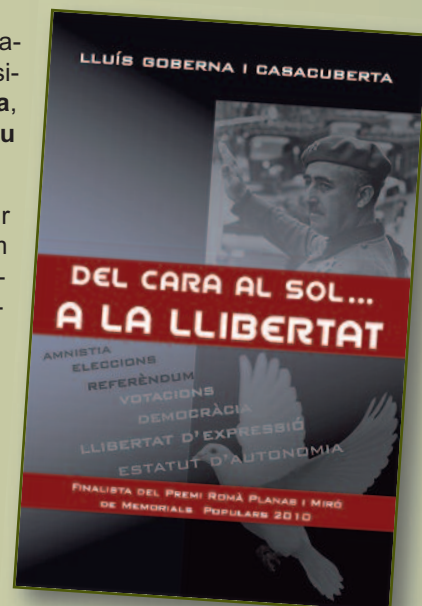
EL PASSAT 14 D'OCTUBRE VA TENIR LLOC A LA BIBLIOTECA LA SAGRERA – MARINA CLOTET, LA PRESENTACIÓ DEL LLIBRE DE LLUÍS GOBERNA, REDACTOR EN CAP DEL CARTULARI, “DEL CARA AL SOL A LA LLIBERTAT”

L'acte va ser presentat per l'Institut d'Estudis Històrics Medievals de Catalunya amb la col·laboració de la Biblioteca La Sagrera – Marina Clotet

L'acte va ser presentat conjuntament per **Jaume Bertomeu**, president de l'Institut, **Lluïsa Goberna**, directora del **Cartulari**, i **Bartomeu Bioque**, escriptor i investigador.

En **Jaume Bertomeu** va explicar amb unes resumides paraules com va tindre coneixement d'aquest llibre, recordant que va quedar finalista del concurs **Romà Planas i Miró de Memorials Populars de l'Ajuntament de La Roca del Vallès**, el 2010. Seguidament la **Lluïsa Goberna** va llegir el pròleg del llibre i va donar la paraula a **Bartomeu Bioque**, el qual va parlar del seu contingut

intercalant-hi diversos capítols d'una forma molt amena. Van acompanyar la presentació un nombre d'imatges que es troben a l'interior del llibre.

El llibre parla principalment de les vivències de l'autor quan va formar part de la “*Lleva del biberó*”, del camp de concentració a França, la dictadura i posteriorment de l'època de la transició i dels editorials que es publicaven als diferents diaris, entre d'altres fets rellevants, socials, polítics, etc...

Per finalitzar l'acte, l'autor va parlar breument d'alguns dels seus records i després va procedir a la signatura de llibres.

ENTREVISTA DES DEL CASAL DE CATALUNYA DE BUENOS AIRES, AL PRESIDENT DE L'INSTITUT EN JAUME BERTOMEU

El dia 1 d'octubre a les 21 hores (*hora catalana*), des de **Buenos Aires** es va fer l'entrevista via Skype dins del programa **CON EL FOCO EN CATALUNYA**, que va durar una ½ hora.

En el plató del **Casal de Buenos Aires** hi eren en **Ramon Avellana**, vicepresident del casal, el presentador, **Jordi Amor** i una companya habitual del programa, que conjuntament van formular les preguntes.

El tema de les preguntes van ser sobre l'**Edat Medieval** en general, sobre tot de **Catalunya**, la trajectòria de l'**Institut d'Estudis Històrics Medievals de Catalunya**, les seves activitats, així com sobre la revista **Cartulari**, que al Casal reben periodica-ment.

Va ser una entrevista molt coloquial i força amena. Encara que amb el límit de temps van quedar moltes preguntes a l'aire.

Des d'aquestes pàgines els donem les gràcies per la deferença i interès envers la nostra associació.

LAS VELAS
DE

Mariano

Poligono Industrial Can Castells
Cl Juan de la cierva 8 d
08420 Canovellas - Barcelona
Tel 938400239
www.lasvelasdemariano.com

Tienda en Barcelona
Cl Sardenya 209 bis
Tel. 932455859

Profesora
**ROSANA
LARA**
Instituto de Consulta y Desarrollo Personal
Sepulveda, 138, Barcelona
93 343 76 65 • www.institutorosana.com

CONSULTAS PERSONALES Y PROFESIONALES POR CLARIVIDENCIA

TALLERES DE CRECIMIENTO PERSONAL,
a través del "YO SOY " todos los viernes de 20 a 21h

Poderosos cursos y seminarios auxiliares para el desarrollo humano, capaces de impulsar de forma constante todos los procesos de la evolución del SER.

CURSOS, TALLERES Y SEMINARIOS:

- CÁBALA
- FENG SHUI
- CONSTELACIONES FAMILIARES
- REIKI
- VIAJE A TRAVÉS DEL ALMA
- YOGA
- MEDITACIÓN
- FLORES DE BACH
- GRAFOLOGÍA
- CONTROL MENTAL
- TAROT EVOLUTIVO
- AVATAR
- ALQUIMIA

Què podem aconseguir amb la **Hipnosi clínica?**

1. Eliminar l'addicció al tabac i altres addiccions
2. Alleujar transtorns afectius
3. Ansietat i depressió
4. Tractament de dolors crònics i fibromiàlgia
5. Millorar defenses de les persones que reben quimioteràpia
6. Induir al somni a persones que pateixen d'insomni
7. Tractament indicat per a obesos que volen perdre pes

Avui al segle XXI "*La Hipnosi clínica*"
és clau per solucionar "*els teus problemes*"

Àngel Gordon **Hipnòleg Clínic**

Àngel Gordon
Hipnòleg Clínic

C/Bailén, 169, pral. 3a
08037 Barcelona
Tel. i Fax 934 592 255

Pl. Independència, 12, 2n 1a
Girona
Tel. 630 051 601

angelgordonlions@hotmail.com

Fotografía Erich Andrés © Archivo fotográfico Juan-Javier Bofill Real Círculo Artístico de Barcelona

MUSEO REAL CÍRCULO ARTÍSTICO
DE BARCELONA - C/. Arcs, nº. 5

DALÍ ESCULTOR
COLECCIÓN PRIVADA

